

Móser Zoltán – Tamás Menyhért:
Holtak vigasza.
Madéfalva, 1764
 Pro-print,
 Csíkszereda,
 2014.

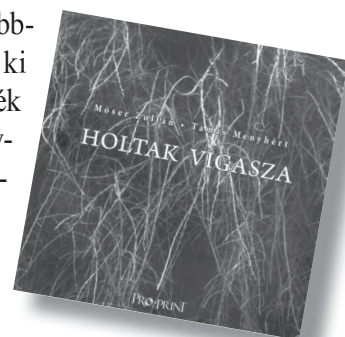
Móser Zoltán és Tamás Menyhért kicsi albumát tartom a kezemben, a *Holtak vigaszát*. Könnyű, alig hatvanoldalas, felkaphatná a szél, mint a száraz levelet, és fújhatná Madéfalvától Moldváig, Moldvától Bukovináig, Bukovinától Bácskáig, Bácskától Tolnáig s tovább, amerre székelyeket sodort a sors, mégis nehéz. Ólomsúlya van az ártatlanok vére hullásának és a szétszóratásnak, akár most történjék, akár évszázadokkal ezelőtt. A madéfalviaknak és utódaiknak több mint hetediziglen mindkettőből kijutott. Az öldöklés az *ágyútűztől, füsttől hollószín virradatban* gyors volt és rövid, következményei azonban évszázadokig tartanak. („Nézzük Madéfalva lángjait, a legyilkolt, majd az ezrével Moldvába menekülő székelyeket... vajon a leszármazottaik nem hiányoztak a százötven évvel későbbi, trianoni számvetésnél? Vajon Trianon nem éppen Madéfalván kezdődött?” – idézi Lakatos Mihály sorait Móser Zoltán az epilógusban.)

A *Holtak vigasza* a székelyöldöklés, a Siculicidium kétszázötvenedik évfordulójára jelent meg, ama 1764. január 6-i véres hajnal emlékére, amikor az osztrák császári sereg katonái a Madéfalván összegyűlt, alkotmányos jogaikat védő, jobbára fegyvertelen csíki és háromszéki székelyeket körülfogták, ágyútűz alá vették, majd a felgyújtott faluból menekülőket „...lőtték, kaszabolták, az Oltba nyuvasztották... A hajnal veresét a vér veresével elegyítették”. Az áldozatok száma – mint mindig, ha a hatalom a tömeg közé lövet – bizonytalan. Úgy két- és hatszáz közöttire becsülik, de hogy hány ezren lettek földönfutóvá, s közülük mennyien fagytak meg, pusztultak éhen, váltak vadállatok martalékává, haltak bele bánatukba útközben, azt csak a rengeteg erdők legvénebb fái és a havasok szikláit tudják megmondani.

Másfél évtizedes bujdosás után leltek új hazára Bukovinában a megmaradtak, ám száz évbe se nagyon tellett – éppen, hogy meggyökeresedtek –, midőn sokan közülük kirajzottak Erdélybe és az Al-Dunához, még Amerikába is, s aki akkor nem ment, annak a második világháború alatt kellett útra kelni.

Keserves kálváriát jártak meg az utójára indulók. Először a Délvidékről elmenekült szerbek helyébe

kerültek, s mikor innen tovább-
 úztak, kitelepített németek ki
 sem hűlt házaiba költöztették
 őket a Dél-Dunántúlon. Év-
 tizedekbe telt, hogy össze-
 csiszolódjanak a maradék
 svábokkal és a Beneš-dek-
 rétumok áldozatául esett
 felvidéki magyarokkal.

A *Holtak vigasza* szerzői mindketten érintettek, ha nem is egyformán. Tamás Menyhért, a költő 1940-ben Hadikfalván, Bukovinában született, kisgyermekként élte át a bácskai kerülővel megtoldott utat a Dunántúlig; Móser Zoltán, a hat évvel fiatalabb fotóművész pedig a Bonyhád melletti Tevelen nevelkedett, ahol osztálytársai, szomszédai bukovinai székelyek, svábok és Mátyusföldről kitelepített magyarok voltak. Van tehát elég történelmi-tapasztalati-lelki indíttatásuk, hogy a múltat megszólítsák, vallomásra bírják, és ezt a kis albumot – ahogyan Móser Zoltán nevezi – összeállítsák a holtak, és általuk az élők vigaszára. Mindketten képesek az *angyali beszédre*, és könyvecskéjükben megvalósul az, ami a monumentális emlékművekből hiányozni szokott. Képeik szavaik *szelíden, szomorúan és vigasztalóan* szólnak. Hangjukra leomlanak a falak élet és halál, múlt és jelen között, két és fél évszázad után fák és kezek képében beszélni kezdenek a holtak, a megtorlás ártatlan elszenvetői, vétlen áldozatai.

Először a fényképek születtek meg a Balassi Intézet, valamint Sepsiszentgyörgy és Madéfalva Polgármesteri Hivatalának évfordulós pályázatára, és hozzájuk íródtak Tamás Menyhért szövegei, amelyek Móser Zoltán kérésére majdnem postafordultával megérkeztek. Ezt érezni is rajtuk: egyetlen lélegzetvétellel, egyetlen sóhajtással szakadtak föl a lélek legmélyéről, magukkal hozva nemcsak a saját, hanem a kollektív emlékezet által őrzött foszlányokat, töredékeket a bukovinai székelység keserves történetéből.

Bár sok példája kínálkozik a műfajok ilyenén találkozásának, azt hiszem, elég, ha a Buday–Ortutay: *Székely népballadákat* és Plugor Sándó–Szilágyi Domokos: *Öregek könyvét* említem, mert ritka kegyelmi pillanat, hogy szó a képpel ennyire egymásra találjon, összeforrjon, ne pusztán illusztrálja, hanem továbbgondolja-mondja egyik a másikat.

Tamás Menyhért pár soros költeményeiben, rövid prózaverseiben sírnak könnytelenül, jajonganak Móser Zoltán fái: a vérengzést végigéző özvegy fájdalmas

ívben hajló törzse, a Kosna előtt meghalt asszony szárnyas sírjel-keresztje, a szállatra váró gyökér-madár, a lázadó nyír és a gyászfátylas fűz. Az öldöklés vén tanúfája pedig görcsbe csavarodva mondja ki azt, ami a hajdani túlélők fejében is megfordulhatott: „Ekkora gonoszság ellen az Isten is tehetetlen.”

A kézfotók mellett a bujdosó-vándorló generációk vallomásai sorakoznak *hazaszó*ról, *bú ette* szívről, *úthalál*ról, dühről, szerelmes *én-te titok*ról, *világ-árván* maradásról, reménységéről, mindarról, ami két évszázad alatt mit sem változott. Tamás Menyhért az *Ómagyar Mária-siralom* nyelvét ötvözi a népdalok tiszta, szívhez szóló hangjával, sajátosan archaizáló, modern szóeleményei és metaforái szimbólumok és asszociációk sorát hordozzák: *Hollósul a hajnal*, *messzül az ég*, az évszak *kitavasol* és *felkalászol*, *gyilokidő* a sors, *kendő-sötét a bú*, és *kézkulcsolat* köti össze a *túlhan-tájat* az *innen-mezővel*.

Móser Zoltán fotói egyszerűek és a végsőkig letisztultak, azt is mondhatnám, szakrálisak, mintha öröktől fogva ott lennének a teremtés nagy mintakönyvében. Nem géppel, a szívével fényképezte, hívta elő őket. Ars poeticájában így szól erről: „Hogy mi a kép és hogy miként készül, azt senki ne kérdezze meg, mert tényleg varázslaton, véletlen és akaraton múlik. De ha ez a három összejön, azt valakinek mindig meg kell köszönni.”

A *Holtak vigasza* képei fekete-fehérek, mert sorskérdésekről tömondatokban kell beszélni; jellé tömörült formákon a szín fölösleges cicoma. Néha még a tónusok is szükségtelenek; a torzók, rönkök, csonkolt ágak, vesszőgubancok fekete árnyképek a papír fehér haván.

Akár festhette volna is: egyetlen indulatos gesztus a széltől megdőlt fa, a sorozat első darabja. Mintha fogyna az ecsetből a tus, nyoma szakadozottá válik, a feketék közül kivillan a papír, mint a kínai kalligráfia *repkedő fehérei*, egy kihalt ősnylev írásjelét próbáljuk megfejteni. Tamás Menyhért *Siculicidiumaink könnytelen oszlopán*ak nevezi. Költeménye képvers, sorai vizuálisan is megjelenítik az öldöklést elbeszélő, *ágyú-talált társát* gyászoló, gyermekeinek *új gypű-hazát* kereső névtelen madéfalvi asszony alakját.

Másutt a lap kétharmadát elfoglalja egy aszimmetrikus fekete árnykép a belemaró repedéssel. Mi ez? Farönk? Hegycsúcs? Hulló nyárfalevél részlete? Kérdez a költő is. „Szikla? Levélhasadás? Szűszakasztó dallam...” – talál rá, és kérdésre kérdéssel, a székelykevei Nyisztor Bertalanné énekével vála-

szol: „Bukovina mit vétettem, / Hogy én benned nem élhettem? / Mások élnek oj kegyesen, / Én meg sírok keservesen.”

A következő oldalon gótikusan megnyúlt faaszszony sziluettje emeli csonka ágkarját. „Magamat égbe kiáltom...” – sikoltja a földtől elrugaszzkodva, vállán a remény sarjadó leveleivel.

– *Felejts!* – csattan a személytelen parancs, és a kérgét vesztett, mezítelen torzó válasza Lót asszonyáé is lehetne: „Kővé kellene válnom.”

„...minden fának külön arca van...” – idézi Tamási Áront a költő. Móser Zoltán fáinak is. Akár az emberek, mindegyik más egyéniség, ábrázolásuk módja is különböző. Képről képre változik a nézőpont, a kép-kivágás, a megvilágítás; a formák egyszer síkban, árnyképszerűen, máskor plasztikusan, térben jelennek meg. Fényekkel-árnyékokkal, kontrasztokkal, a részletek aprólékos rajzával vagy éppen elmosódottságával, a környezet elhagyásával vagy az anyag-szerűség visszaadásával jellemez a művész, mikor mire van szüksége ahhoz, hogy a tárgy pontosan azzá legyen, amit ő lát benne. A kifordult tuskó törött gyökérszárnyai hegyes végükkel karcolják az eget, azt sugallva, ha eltépik a gyökereidet, repülnöd kell; az ágyúgolyó roncsolta, kiégett fatörzsnek indulni muszáj a többiek után, hiszen várják a keresztútnál, és a csúcsívben összehajló fakoronák vesszeinek székelly szentélyt kell formázniuk, ahol otthon érezheti magát és fohászkodhat a földönfutó.

Külön arcuk, karakterük van a kezeknek is, teljes sorsok rajzolódnak ki az ismerős gesztusok mögött. Van köztük hívó vagy búcsút intő – „nincs hívóbb a hazaszónál”; combján pihenő, agyondolgozott férfikéz – „Ujjaim közt világárok”; mellén kendőjét összefogó asszonykéz – „szívem táját bú ette szét”; kisdud égre repeső, párnás kezeckéje – „könyyeibe pólyál az ég”; lánykezet érintő legénykéz – „szellőt indít, hajnal a láz”, és a nagyanya oltalmazó ujaiba kapaszkodó apróság – „Add a kezed árva szentem...”

Ők azok: a madéfalvi veszedelemből úttalan utakon elszökő, a Gyimesekben és Moldvában bujdosó, a Hadik András alapította öt faluban letelepedő, majd onnan felkerekedő, Bácskában nyugalmat nem lelő, Tito partizánjai elől újra futni kényszerülő és Tolnában-Baranyában lassan ismét gyökeret verő madéfalviak és utódaik.

Ám nem csupán ők. A *Holtak vigaszában* sokan ráismerünk saját elődeink sorsára e *Kárpát-koszorús tájon!* „Kilencvenszer négy évszakom / átolsüt az

égablakon” – sóhajt Móser Zoltán bukovinai székely öregasszonya, és ugyanazzal a megadással ejti ölébe elformátlanodott, egymást kulcsoló kezét, mint kilencvenhárom évet megélt anyai nagyanyám – kászoni és gyergyói ősök ivadéka –, akit Trianon kergetett el szülőföldjéről.

Míg az album fái a múlt tanúságtévői, a kezek az élet folytonosságát, az élők és holtak közösségét jelentik. És azt a vigaszt, amit a *Sötétült angyali üdvözlés* szárnyas-glóriás fája ad útravalóul: „...valljátok: ahol víz van, s benne / élet, ahol fa van, fában

élet, ahol madarak / vannak, s a madarakban ének, nincs egyedül / az ember...”

Nagy súlya van Móser Zoltán és Tamás Menyhért Madéfalva veszedelmét megéneklő könyvének. Előbb ránehezedik az ember lelkére, aztán felemeli. Borítójának elején sötétből kivilágító hajszálgyökerek, cserjeágak szövevénye borzongat, érezni, közöttük holtak lelke bolyong. Hátralapon – ha csonka szoborujjakkal is – angyali kéz hívja emlékezni és vigasztalódni az élöket.

Jámborné Balog Tünde

Egy Író tábor margójára

A Kertész László Hajdúsági Irodalmi Kör és a Magyar Írószövetség idén harmadik alkalommal rendezte meg a Hajdúböszörményi Író táborát. A szervezők és Hajdúböszörmény város önkormányzata évről évre hajdúvárosi és határon túli testvérvárosi középiskolás gyerekeket hív meg azzal a céllal, hogy a megismerkedésen túl közösen gondolkodhassanak, alkotassanak.

A III. HÍR legforgalmasabb napján több mint százhuszan vettek részt a tábor életében. A reggeli és délelőtti órákban a tanulásé volt a főszerep. Közvetlenül a reggeli után indultak az íróiskolák. Idén is három alternatíva között lehetett választani: Áfra János Költészet, versszerkesztés, Ferdinandy György és Maria Teresa Reyes Próza, novella, műfordítás, míg Szálinger Balázs és Farkas Wellmann Endre *A vers technikai és lelki oldala* címmel vezették az íróiskolákat.

Nem csupán íróiskolákra jelentkezhetek a gyerekek, hanem három társművészeti szemináriumi csoport is alakult: Bíró Gergely *Irodalomterápia*, Szabó Imola Julianna *Rétegek: líra és photoshop*, Pollák Orsolya és Szilágyi Tamás *Színjátszás, szituációs gyakorlatok* címmel indítottak szemináriumokat.

Igen változatosak voltak a délutáni és az esti programok: fő szerepet kapott a felolvasás, szerzők bemutatása, színházi darabok és koncertek sora.

Az első napon a tábor vendége volt Jókai Anna, Szentmártoni János, Györffy Ákos, a Körömvirág és a Bar-talk zenekarok. A második nap is hasonlóan

értékes programokat kínált: Barabás Zoltán *Két Ady-kép* című előadása, *Emigránsok* címmel Ferdinandy György és Csenger Levente beszélgetése, Balázs J. Endre *Popcorn John* című darabjának bemutatása és Bezerédi Zoltán előadásában *A kékszakállú herceg csodálatos élete* zárta az estét. Harmadik nap a táborlakók találkozhattak Muszka Sándorral, Viola Szendrával, Papp-Für János *árnyékapa* című darabjával, Bezerédi Zoltán *Jónás és Bezerédi* című műsorával, majd este fellépett Hajagos Andrea és a Terasz zenekar. Pénteken L. Simon László tisztelte meg jelenlétével a táborát, akivel Kelemen Erzsébet beszélgetett, Rózsássy Barbara válogatott kötetéből hangzottak el versek, Gaborják Ádám bemutatta a József Attila Kör, ugyanekkor felolvasott Áfra János, Hevesi Judit és Szabó Imola Julianna. Őket követte Muszka Sándor *Sanyi bá* című székely stand up-ja, *Ötödik évszak* címmel pedig Tallián Mariann és Lázár Balázs versszínházi műsora volt látható. Az estét pedig a fiatalok zárták, mégpedig a slam poetry műfaj bemutatásával: Birtalan Andrea, Szűcs Noémi, Asbóth Balázs, Berki Teofil, Daróczi Jakab és Somogyi Tibor.

A délelőtti és délutáni programokat Török Péter és istállójának *Hangol(l)ó* című versfelolvasása kötötte össze Brudás Virág, Hodosán Dóra és Mezei Beáta előadásában. A tábor utolsó napján az íróiskolák és társművészeti szemináriumok vizsgadarabjait mutatták be a hallgatók. A legjobbak közül hatan szakmai díjban, egy közönség és egy tábor nagydíjban részesültek, továbbá minden díjazott ingyenesen részt vehet a következő Hajdúböszörményi Író táborban.

Papp-Für János